
Irena Avsenik Nabergoj

***Sveto pismo* v pridigi na Slovenskem: primeri pridig Janeza Svetokriškega in Janeza Zupeta**

objavljeno v:

Jerca Vogel (ur.): *Slovenščina – diskurzi, zvrsti in jeziki med identiteto in funkcijo.*

Obdobja 39. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2020.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-39/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2020.

SVETO PISMO V PRIDIGI NA SLOVENSKEM: PRIMERI PRIDIG JANEZA SVETOKRIŠKEGA IN JANEZA ZUPETA

Irena Avsenik Nabergoj

Inštitut za kulturno zgodovino, ZRC SAZU, Ljubljana

Teološka fakulteta, Ljubljana

Fakulteta za humanistiko, Nova Gorica

irena.avsenik-nabergoj@guest.arnes.si

DOI:10.4312/Obdobja.39.281-288

V članku predstavljam različne možnosti pridigarjev za njihovo posredovanje bibličnega sporočila poslušalcem. Izpostavljam zlasti obliko razlagalne ali ekspozitorne pridige, ki skuša zvesto ponoviti prvotno biblično sporočilo in je skladna s Kristusovim stilom pridiganja (prim. Lk 4,16–20) ter nagovori vernikom pri apostolih in cerkvenih očetih. Prikažem tudi novejšo delitev pridig na deklarativne, pragmatične, narativne, vizionarske in integrativne. V raziskavi rabe *Svetega pisma* v pridigah na Slovenskem se osredotočam na pridige Janeza Svetokriškega v njegovem delu *Sacrum promptuarium* (1691–1707): na njegovo uporabo svtopisemskega besedila iz Lk 19,45–48 (Jezus očisti tempelj), in na novejšo zbirko pridig Janeza Zupeta *Pot, resnica in življenje* (2016): razlaga dveh beril Am 6,1a.4–7 in 1 Tim 6,11–16 ter evangelija po Luku 16,19–31 (krivičnost brezsrčnih bogatašev).

pridiga, *Sveto pismo*, homiletične strukture, Janez Svetokriški, Janez Zupet

In the article I present various ways in which preachers can deliver their biblical message to the audience. I point out in particular the form of expository preaching, which attempts to faithfully repeat the biblical message and is in line with Christ's style of preaching (cf. Luke 4: 16-20) and addresses to the faithful by the apostles and church fathers. I also show the more recent division of preaching into declarative, pragmatic, narrative, visionary and integrative. In my research on the use of the Bible in sermons in Slovenia, I focus on those of Janez Svetokriški in his work *Sacrum promptuarium* (1691-1707): his use of the biblical text from Luke 19: 45-48 (Jesus cleanses the temple); and on a more recent collection of sermons by Janez Zupet, *Pot, resnica in življenje* (The Path, Truth and Life, 2016): an explanation of two readings Am 6,1a.4-7 and 1 Tim 6,11-16 and the Gospel of Luke 16,19-31 (the injustice of the heartless rich).

sermon, *Bible*, homiletic structures, Janez Svetokriški, Janez Zupet

1 Uvod

Dolga tradicija nagovorov in govorov v judovstvu in krščanstvu temelji na osnovnem viru obeh religij: *Svetem pismu*, ki vsebuje veliko literarnih vrst in zvrsti. Poznamo raznovrstne oblike pridig, ki so nastale v želji, da bi pridigar vsem ljudem

pomagal slišati Božjo besedo. V katoliški rabi se izraz *pridiga* na splošno uporablja za vsak diskurz ali nagovor v povezavi z ekleziastično funkcijo (Mulhern 2003: 18).

Pridige so »besedilne vrste«, katerih »konstitutivna žanrska lastnost« je medbesedilnost, kajti »človekova, se pravi pridigarjeva beseda vsebuje Božjo besedo – Sveto pismo – in jo posreduje občestvu vernikov« (Juvan 2000: 113). Medtem ko so bili nekdaj načini priprave pridige precej jasno določeni, danes nekateri ohranjajo tradicionalno pridigo, drugi pa svoje pridige oblikujejo na najrazličnejše načine. Nekateri želijo z njimi vplivati predvsem na razum, drugi na čustva, nekateri poudarjajo besedilo *Svetega pisma*, drugi zajemajo iz življenja, večina pridig pa ostaja nekje vmes.¹ Konstitucija o svetem bogoslužju drugega vatikanskega koncila v več členih (npr. 24, 35, 51–53, 91) poudarja izjemno pomembno vlogo razlage *Svetega pisma* pri maši.

2 Pristopi k oblikovanju pridige na podlagi svetopisemskega besedila

Pridiganje, ki temelji na *Svetem pismu*, ima med vsemi vrstami pridig poseben status. Anderson (2006: 33) meni: »Ko iskalci pridejo v cerkev, nekje v notranjosti upajo, da bodo slišali Boga. Ljudje bodo slišali Boga, če bomo pridigali Sveto pismo«. Glede na zvestobo bibličnemu besedilu razlikujemo med topično ali aktualno, tekstualno ali besedilno in ekspozitorno ali razlagalno pridigo: prva, najsvobodnejša, iz bibličnega besedila prevzame samo temo ali vsebino, v nadaljevanju pa pridigar o izbrani splošno duhovni temi razvije svoje mnenje; druga, manj svobodna, uporabi odlomek iz *Svetega pisma* kot izhodišče sporočila, biblično besedilo pa pridigarju omogoča, da poda tudi glavne točke pridige; tretja, najbolj restriktivna, pa sledi bibličnemu besedilu odlomek za odlomkom ter skuša ponoviti njegovo sporočilo natanko tako, kot je bilo prvotno mišljeno. Po splošnem soglasju je potrebno predvsem tretje, razlagalno pridiganje, pri katerem verniki slišijo Božjo besedo »čim bolj zvesto in močno« v njenem sporočilu in morda celo obliki besedila (Anderson 2006: 35).²

Pridigarji v obdelavi bibličnega besedila v želji, da bi ga predstavili ljudem, uporabljajo predvsem dva postopka: dedukcijo in indukcijo. Prvi pristop, ki ga podpira reflektivni opazovalec, se začne s *Svetim pismom* kot avtoritativno Besedo, nato pa se pomika proti poslušalcu, da mu preda to besedo. Drugi je pristop aktivnega eksperimentatorja, ki se začne s poslušalčevo potrebo in se usmeri k svetopisemskemu odzivu (Anderson 2006: 49). Pridigarji želijo razkriti neko temeljno logiko življenja in prikazati resnico, ki je pogosto skrita očem. Skrben študij svetopisemskih besedil in sestavljanje pridige zato zahtevata »znanstveno« natančnost, obenem pa je pridiganje tudi »umetnost«, ki ni omejena na racionalne obrazce. Glede na to, kako posredujejo svetopisemsko sporočilo, pridigarji uporabljajo dva pristopa: kognitivni in afektivni slog pridiganja. Ključ do kognitivnega pridiganja je osredotočenost na ideje

1 Nekateri novozavezni avtorji, vključno s Pavlom, Lukom idr., so uporabljali pripomočke klasične retorike. Grške retorične šole so obstajale po vsej Palestini, Siriji in Mali Aziji, rojstnem kraju krščanstva. Drugi novozavezni pisci, zlasti Marko, pa so bili grški retoriki manj naklonjeni (prim. Kennedy 2009: 258).

2 Ekspozitorna homilja je najstarejša oblika pridiganja in za samega Kristusa v nekem smislu velja, da je pridigal v tem stilu (prim. Lk 4,16–20, ki opisuje njegovo pridiganje v shodnici v Nazaretu).

v pridigi, osrednji poudarek pa je na jasnem spoznanju in razumevanju resnice, ki jo pridigar razbira iz predpisov, statotov in zakonov v *Svetem pismu*. Na drugi strani pa se afektivni slog osredotoča na afektivne možnosti za razumevanje resnice ob pomoči podob, ki jih ustvarja z besedami, ponazoritvami, primeri, zgodbami, analogijami in metaforami.

Pregled strukture sodobnih pridig v strokovni literaturi kaže, da so se kategorije pridiganja s časom močno spremenile. John A. Broadus v delu *On the Preparation and Delivery of Sermons* (1979, prva izdaja 1870) navaja štiri kategorije homiletične strukture oz. vrste pridiganja: tekstualna (besedilna) pridiga, topična (aktualna) pridiga, ekspoziorna (razlagalna) pridiga in tekstualno-topična (besedilno-aktualna) pridiga (Broadus 1979: 54–61). Sodobnejša je Andersonova delitev, ki ne upošteva le kakovosti pridiganja, ampak tudi način poslušanja oz. različne vrste poslušalca. Značilne oblike pridig uvršča v pet kategorij: deklarativna, pragmatična, narativna, vizionarska in integrativna pridiga (Anderson 2006: 127–263). Prepletanje dedukcije in kognicije je značilno za deklarativnega pridigarja, ki ceni tradicionalne pristope k svetopisemski eksegezi. Pripovedovalci in poslušalci tovrstnih pridig so navadno opazovalci. Prepletanje kognicije in indukcije je značilno za pragmatično pridigo. Tovrstne pridige skušajo rešiti težave poslušalcev z uporabo svetopisemske resnice. Tisti, ki radi poslušajo te pridige, so navadno misleci, ki iščejo svetopisemske rešitve praktičnih problemov. Na stičišču indukcije z afektivnostjo najdemo narativno pridigo. Poslušalci teh pridig želijo dobro zgodbo, ki bi jih vodila k resnici. Prepletanje dedukcije in afektivnosti je značilno za vizionarsko pridigo, zanimivo za poslušalce, ki jih motivira močna vizija prihodnosti. Končno imamo še integrativno ali celostno pridigo; to ustvarjajo pridigarji, ki uporabljajo vse štiri pristope, včasih celo v eni sami pridigi (prim. Anderson 2006: 129–130). Meje med modeli so porozne, pri čemer pa je prva obveznost vsakega pridigarja »zvestoba do svetopisemskega besedila« (Stott 2005: 26), druga pa »občutljivost za moderni svet« (Stott 2005: 27).

Aleksandra Bizjak je z analitičnim opazovanjem strukturnih vzorcev 50 naključno izbranih sodobnih slovenskih pridižnih besedil v njih prepoznala pet jasno zamejenih strukturnih enot: uvod, svetopisemski dogodek, problem, odziv in sklep. V vseh ugotavlja dvodelno žanrsko strukturo – na eni strani je svetopisemski dogodek, pretekla svetopisemska podoba sveta, na drugi strani pa strukturne enote, v katerih pridigar verniku pokaže »na svetopisemski izkušnji utemeljeno odzivanje na probleme« (Bizjak 2005: 162). Namen je v vseh primerih isti: prepričati vernike, da spremenijo svoje življenje skladno z etično-religiozno perspektivo svetopisemskega sveta. Zaporedje bi bilo lahko tudi obratno – »iz etične drže današnjega človeka bi govornik razlagal pretekle 'čudeže'« (prav tam) –, toda takega zaporedja v analiziranih pridižnih besedilih ni zasledila. V analizi primerov v nadaljevanju se usmerjamo na temeljne značilnosti pridig, po katerih lahko določimo prevladujoče vrste pridig, na vlogo *Svetega pisma* v pridigah in na njihove posebne jezikovne značilnosti.

3 Pristop k oblikovanju pridige in uporaba *Svetega pisma* v pridigah Janeza Svetokriškega

Pridige Janeza Svetokriškega v delu *Sacrum promptuarium* so večinoma sestavljene po istem homiletičnem vzorcu – »gre za tridelno zgradbo besedila pridig (če k temu ne štejemo naslova in podnaslovnih tematskih svetopisemskih navedkov v latinščini in slovenščini), ki ni nikjer označena, vedno pa dokaj razvidna: pridige imajo uvod, razlago in sklep« (Snoj 2000: 341). V uvodu Svetokriški z emocionalno močjo izrazi neko osebno ali posredno izkušnjo, s katero poslušalce uvede v pridižno vsebino. V tristopenjski razlagi, ki je sholastična dediščina, navaja veliko citatov iz Stare in Nove zaveze, klasikov in cerkvenih učiteljev, pa tudi dejstev iz svetne in cerkvene zgodovine, življenja svetnikov in sodobnikov ter jih razporeja po zaporedju dokazov, ugovorov in odgovorov, ki ustrezajo stopnjevanju pridige. V sklepu, ki je povečini zelo kratek, najde izvirne in potrebne aplikacije, s katerimi pri poslušalcih skuša vzbuditi ustrezna čustva, razumsko sklepanje ali pripravljenost za uresničitev predstavljenih možnosti.

Svetopisemska besedila v *Svetem priročniku* sestavljajo večino napovedi v začetku govorov, kjer označujejo vsebino pridig, največ svetopisemskih besedil pa je v jedru govorov v vlogi dokazov ali ponazoritev obravnavane snovi. Nastopajo kot dobesedni navedki svetopisemskih besedil v latinščini ali pa kot povzetki svetopisemskih zgodb in pripovedi v slovenskem jeziku. Kot razlagalec *Svetega pisma* je Svetokriški »izrazit predstavnik nadbesedne, duhovne, alegorične ali tipološke razlage« (Bizjak 2000: 43–48). Svoj prevladujoči tematski pristop Svetokriški nakaže na začetku vsake pridige tako, da najprej v latinščini, potem pa v slovenskem prevodu navede ključno vrstico iz določenega poglavja iz *Svetega pisma*. Temu sledi navedba poglavja svetopisemske knjige, iz katere je izbral tematski stavek, ne pa tudi navedba vrstice. Izbrani ključni stavek služi za uvodni prikaz tematike, ki jo z veliko govorniško spretnostjo razvije z nizanem citatov iz *Svetega pisma* in drugih del z isto ali podobno tematiko. Posebna odlika njegovih pridig je, da izbrane tematike v govorniški vnemi ne razlaga z dobesedno, temveč z metaforično rabo besed in s prispodobami. Kljub izjemni vlogi *Svetega pisma* pa njegove pridige »niti za nedelje in praznike niso biblično-eksegetične in liturgične, kakršne naj bi bile homilije po Drugem vatikanskem cerkvenem zboru (Sveto pismo in bogoslužje sta primarna vira za oznanjevanje!), ampak so po veliki večini tematične, v katerih so navedki iz Svetega pisma v vlogi ponazarjanja razlage, zavračanja ugovorov in krepitev dokazovanja« (Snoj 2000: 346).

Za osvetlitev pristopa Janeza Svetokriškega tu na kratko predstavljam primer pridige za deveto nedeljo po Sveti Trojici (Svetokriški 1998, zv. 1: 219–232). Pridigar je temo zaobsegel v povedi v latinščini: »Scriptum est: quia domus mea, domus orationis est, vos autem fecistis illam speluncam Latronum.« Sledi slovenski prevod, pisan v večjem fonu: »Stoj pišsanu: Moja hisha je ena hisha te molitve, vy pak ste jo sturili k' eni Rasbojnski jami. Luc. 19.« Ta poved je 46. vrstica 19. poglavja Lukovega evangelija: »Pisano je: Moja hiša naj bo hiša molitve, vi pa ste iz nje naredili razbojniško jamo.«, vzporedno pa se pojavlja še v Mt 21,12–13, Mr 11,15–17 in Jn 2,14–16.

Namen pridige je jasen: poslušalce odvrniti od skrunitve svetišča, sredstvo za do-sego tega cilja pa je zelo spretna izraba večpomenske rabe besede *moliti* v razponu med čisto in nečisto molitvijo. Svetokriški v samem govoru ne posveča nobene pozornosti izvirnemu bibličnemu kontekstu te povedi, pač pa se sklicuje na veliko bibličnih mest, pogosto na psalme, po vrstnem redu na: Ps 182; 2 Kr 7; Ps 10; 1 Mz 12; Lk 2; 3 Mz 9; Ps 5; Ps 28; 1 Kor 11; 1 Mz 28; Ps 68; Ps 105; 2 Mz 20; Ps 73; Mt 24; Ezk 8; Ps 92; Iz 26; Jn 2; 1 Kor 3; med drugimi sklici pa prevladujejo patristična dela. Najprej izpostavi primere prerokov in drugih svetopisemskih osebnosti v njihovi specifični situaciji, v kateri so molili Boga: »Po cellim fvejtu Bug kraljuje, satorai tudi po cellim fvejtu shiher njega molimo, inu hualimo. Josve je molil v' dolini; Elias pak na hribu; Ieremias je molil veni ftari fhterni [...]. [...] Ali vener tu pravu, inu lastnu mejstu sa proshno, molitvo, zhast, inu hualo Boshjo je ta Cerku« (Svetokriški 1998, zv. 1: 219).

Od tod pa govornik že preide k primerom možne zlorabe *molitve* v cerkvi: »Satorai hudu fturè taisti, kateri v' Cerkvi kaj drugiga dellaio, ali mi flio« v smislu Jezusovega očitka iz naslovne vrstice pridige »vi pa ste iz nje naredili razbojniško jamo« (Lk 19,46). V nadaljevanju našteje različna mesta na svetu, ki jih je Bog dal živalim in ljudem za bivališča, npr. »Tizam je dal ta luft, [...] kupzam te shtazune, kramariam te plaze«, sebi pa je za bivališče izvolil cerkev: »De bi tukaj nafe proshne vflhlsal, nashe grehe nam odpustil, fvoio S. gnado nam dal, satorai tukaj Cerkvi my nemamo fe podstopit drusiga dellat temuzh molit, profsit, inu Boga hualit« (Svetokriški 1998, zv. 1: 220).

Zdaj navede primer Abrahama, ki je to pravilo dobro razumel in se ga držal ter na poti v kanaansko deželo v dolini Sihem, kjer se mu je prikazal Bog, postavil svetišče in ostal na tem svetem mestu, »od famiga G: Boga posvezhenu« (Svetokriški 1998, zv. 1: 220). Zatem navede še primere drugih svetih osebnosti in krajev molitve, npr. Marijo ob rojstvu Jezusa v betlehemske hlevčku, kamor so pastirji prišli molit po Božjem navdihu; Davida, ki je skrbel za molitev in daritve v templju, idr. Temu sledijo retorična vprašanja, zakaj je človek pravzaprav poklican, zakaj naj gre v Cerkev, in zatiranje, da tam ne bi nikoli smeli misliti ali delati kaj drugega, kot moliti in hvaliti Boga.

Temu idealu postavi nasproti primere nečimrnih ljudi, ki gredo v Cerkev zato, da bi jih drugi videli in častili namesto Boga. Na vprašanje »Sakaj tedaj gresh u' Cerku?« (Svetokriški 1998, zv. 1: 223) Svetokriški navaja večje število primerov »nečistih« namenov, ki jih lahko kdo ima, ko gre v Cerkev, vse do »Iest grem [...] s' mi flio, inu s' sheljo greshit« (Svetokriški 1998, zv. 1: 223). Vsi ti primeri se navezujejo na »razbojniško jamo« iz svetopisemske vrstice v naslovu pridige. Nato navaja argumente za spodbudo, da poslušalci nikakor ne bi padli v takšno nesrečo, in med drugim pravi: »Nihdar ne bo shlishat de bi en turk v' fvoj Moshkey fe smeiel, ali li eno famo befsedo govuril, nikar na tla plunil« (Svetokriški 1998, zv. 1: 228). Skrajni primer človeka, ki je iz svetišča naredil razbojniško jamo, je »Iudas Iskariota, kateri je bil prishal k' Chriftufu kakor de bi hotel molit, inu je bil li perpelal niega saurashnike de bi ga na Chrish perbili« (Svetokriški 1998, zv. 1: 229).

Svojo pridigo, ki se osredinja na eno ključno idejo oz. eno ključno svetopisemsko vrstico (Lk 19,46), Svetokriški sklene z nenavadno zgodbo o gospodični, »katera je bila filnu lepa, inu bogata, ali malu bogaboyezha, kir je vejčila de veliku ludy v' Cerku pride, kjekaj je ona shla, nikar vŕhe de bi Boga molila, ampak de bi ludje njo molili, inu gledali [...]« (Svetokriški 1998, zv. 1: 230). S tem je Boga tako užalila, da jo je doletela strašna smrt ob očitnem Božjem posegu.

4 Pristop k oblikovanju pridige in uporaba *Svetega pisma* v pridigah Janeza Zupeta

Duhovnik Janez Zupet (1944–2016) v svojih pridigah, ki jih v zbirki *Pot, resnica in življenje: Nedeljski in prazniški nagovori* (2016) poimenuje *nagovori*,³ kot svetopisemsko osnovo od štirih nedeljskih beril (prvo berilo, drugo berilo, psalm, evangelij) navaja obe berili in evangelij, skoraj nikoli pa psalma.⁴ Čeprav je dolgo obdobje sodeloval pri prevajanju *Svetega pisma* v slovenščino, pa njegove pridige ne vsebujejo toliko razlage svetopisemskih odlomkov v izvirnem kontekstu, kot bi morda pričakovali, temveč v njih Zupet večinoma izpostavi osnovno misel evangelija in jo včasih popestri še s kakšnim stavkom iz berila ali iz drugih mest *Svetega pisma* in splošne kulture, nato pa poslušalce oz. bralce skuša naglasiti na neko osnovno misel ali čustvovanje, ki spominja na osnovne vsebine časa cerkvenega leta (advent, božič, post, velika noč, čas po veliki noči) in izbranega evangelija. Še najbolj se približa idealu »razlagalne« pridige, ko je izbrani odlomek iz evangelija zgodba ali prilika, ki je sama po sebi dovolj povedna in sama nakazuje aplikacijo na sedanje življenjske razmere.

Dober primer ustvarjalne razlagalne pridige je nagovor na šestindvajseto navadno nedeljo leta C, ki v dveh berilih Am 6,1a.4–7 in 1 Tim 6,11–16 ter v evangeliju po Luku 16,19–31 biča krivičnost brezsrčnih bogatašev (Zupet 2016: 374–375). Govornik najde neposreden stik med preroško kritiko krivičnih bogatašev pri preroku Amosu ter priliko o bogatašu in revnem Lazarju v Lukovem evangeliju. V nagovoru navaja vsebino obeh besedil tako, da poslušalce naglasi za čut pravičnosti in solidarnosti. Pridiga ima ustrezen uvod: »Od vseh štirih evangelistov ima Luka najbolj izostren čut za to, da v Jezusovem oznanjevanju prikaže tudi socialno razsežnost. Podobno kot evangelij prejšnje nedelje se tudi današnji odlomek dotika tega vprašanja. Prav ta odlomek je zaradi svoje silovite živosti vrhunec Jezusovega učenja o bogastvu in revščini«. Temu sledi prvi del razlage »prilike o samopašnem bogatašu«:

Če hočemo dobro razumeti priliko o samopašnem bogatašu, moramo odkriti njeno žarišče in njeno ključno osebo. Ta ni ubogi Lazar niti peteri bratje, ampak sam bogataš.

- 3 V njej je zbral 192 nedeljskih pridig iz celotnega triletnega liturgičnega cikla, 15 nagovorov za praznike in 10 priložnostnih nagovorov.
- 4 Na osnovi odredb drugega vatikanskega koncila so pooblašteni strokovnjaki pripravili izbor besedil iz Stare in Nove zaveze za triletni liturgični cikel (leto A, B, C). Načrt prenovljene liturgije za vesoljno katoliško cerkev za nedeljske maše določa štiri obvezne odlomke iz *Svetega pisma* (berilo iz Stare zaveze, psalm, berilo iz Nove zaveze, evangelij), za delavniške maše pa tri (berilo iz Stare ali Nove zaveze, psalm, evangelij). Za priložnostne maše, kot so krst, birma, prvo obhajilo, poroka, pogreb itn., pa obstaja nabor večjega števila možnih beril, med katerimi lahko mašnik ali drugi udeleženci sami izbirajo.

Če bi bil glavna oseba revež, bi morali priliko razumeti kot povabilo ubogim, naj potrpežljivo prenašajo svojo nesrečno usodo, kakor je storil Lazar, saj vidijo, kakšna veličastna prihodnost jih čaka v večnosti. Tam bodo namreč sedeli v Abrahamovem naročju, torej na častnem mestu pri nebeški gostiji. Če pa je osrednja oseba bogataš, ni dvoma, da prilika biča sebično rabo bogastva. Požrešni bogataš svojega bogastva ni uporabljal za to, da bi si s svojo radodarnostjo pridobil prijatelje v nebesih, ampak si je pridobil nasprotnike in sovražnike. S svojim bogastvom ni pomagal ubogim, ampak jih je zaničeval in poniževal, ali kar je včasih še slabše: gluhi in slepi so bili za njihove potrebe.

Prilika torej neprizanesljivo obsoja razkošje bogataša, ki se je oblačil v dragocen škrlat in se dan na dan sijajno gostil. Bogoslužje še poudarja to obsodbo z izbiro prvega berila, v katerem prerok Amos grmi proti bogatašem svojega časa, ki poležavajo po slonokoščenih posteljah, uživajo najboljše jedi in se zabavajo ob hrupni glasbi.

Tadva odlomka Božje besede sta ena najbolj jasnih in pogumnih svetopisemskih obtožb socialnih krivic. Jezus te obtožbe ne izreka v pričo ubogih, ki bi mu za to najbrž ploskali, ampak v pričo farizejev, ki »so bili lakomni na denar« – torej v pričo tistih, ki jim obtožbe najprej veljajo. (Zupet 2016: 374)

V drugem delu nagovora Zupet spretno naveže Jezusovo priliko, ki izraža njegovo socialno kritiko, na sedanje socialno vprašanje in se najprej sprašuje: »V čem nam je pri reševanju socialnega vprašanja lahko v pomoč evangelijsko oznanilo?« (Zupet 2016: 375). V odgovor poudarja velikanski vpliv evangelija in njegovih temeljnih načel na socialnem področju, predvsem kadar gre za načelo pravičnosti:

Evangelij se ne ustraši korenite kritike sveta, temveč pogumno razgalja njegovo krivičnost in hudobijo. Današnji svet ni svet, kakršnega je ustvaril Bog, ampak svet, ki je posledica človekovega greha. Bogastvo je v resnici večkrat sad krivic in zatiranja kakor pa poštenega ravnanja in dela. Ko Cerkev kritično presoja svet, dela to v imenu Njega, ki je sam brez greha in je »luč sveta«. (Zupet 2016: 375)

Zupet poudarja, da se evangelij ne ustavlja pri kritiki krivic, ampak jih presega in jih skuša odpraviti z močjo temeljnega imperativa: »Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe«. V sklepu pridige izpostavlja, da je ljubezen do bližnjega »odločilna prvina krščanske novosti na socialnem področju«, ter nagovarja kristjane, naj to načelo jemljejo »resno in odgovorno, da bi lahko preprečili marsikatero sebičnost in krivičnost«. Svoj nagovor konča s spodbudo: »Današnja Jezusova prilika naj prebudi in izostrí v nas pristen in živ socialni čut. Veliko možnosti obstaja – ne samo Karitas –, da pomagamo ljudem v stiski. Kajti ljubezen, ki je res živa, je tudi iznajdljiva!« (Zupet 2016: 375)

5 Sklep

Prispevek je pokazal, da je najpomembnejša skupna osnova pridige svetopisemsko besedilo, ki ga pridigar razlaga z namenom, da poslušalci slišijo Božjo besedo čim bolj zvesto in močno v njenem sporočilu in namenu, obenem pa blizu njihovim resničnim izkušnjam v prostoru in času. Primerjava pridig Janeza Svetokriškega in Janeza Zupeta

kaže, da sta se v oblikovanju pridig čutila dokaj svobodna v rabi jezika, strukture in literarno-retoričnih oblik. Svetokriški je še bolj kakor Zupet dosledno izhajal iz *Svetega pisma* ter za svoj izbor pomenskih vidikov vsakokrat poiskal veliko primerov iz *Svetega pisma* in spisov cerkvenih očetov, Zupet pa je »vzporednice« pogosteje iskal pri modernih avtorjih. Pri obeh lahko razberemo vzorec »razlagalne« oz. ekspoziitorne pridige, v kateri se opirata na izbrane svetopisemske odlomke, jih razlagata in iščeta stične točke z okoliščinami njihovega prostora in časa, da opravita ustrezno aplikacijo. Svetopisemskih odlomkov pa ne razlagata strogo eksegetsko-analitično, temveč selektivno sintetično. Priporočila drugega vatikanskega koncila, po katerem mora pridiga temeljiti na razlagi svetopisemske predloge, torej ne razumeta kot strogi zakon, temveč kot utemeljeno pričakovanje, ki pa dopušča tudi dovolj svobode za uporabo drugih virov iz splošne literature in filozofije.

Literatura

- ANDERSON, Kenton C., 2006: *Choosing to Preach: A Comprehensive Introduction to Sermon Options and Structures*. Grand Rapids, MI: Zondervan.
- BIZJAK, Aleksandra, 2005: Strukturalno-pomenska analiza pridige kot žanra. *Slavistična revija* LIII/2. 153–170.
- BIZJAK, Jurij, 2000: Sveto pismo v Svetem priročniku. Jože Pogačnik, Jože Faganel (ur.): *Zbornik o Janezu Svetokriškem: Prispevki s simpozija v Vipavskem Križu 22.–24. aprila 1999*. Ljubljana: Založba SAZU, ZRC SAZU (Dela 49/6). 37–62.
- BROADUS, John Albert, (1870) ⁴1979: *On the preparation and delivery of sermons*. San Francisco: Harper&Row Publishers.
- JUVAN, Marko, 2000: Baročne pridige in citatno povzemanje izročila. Marko Juvan: *Vezi besedila: študije o slovenski književnosti in medbesedilnosti*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura. 113–132.
- KENNEDY, George A., 2009: *Christianity and Classical Rhetoric. A New History of Classical Rhetoric*. New Jersey: Princeton University Press. 257–270.
- MULHERN, Philip Fabian, ²2003: »Sermon«. Thomas Carson, Joann Cerrito (ur.): *New Catholic Encyclopedia* 13. Detroit, New York idr.: Thomson/Gale Learning, Inc. in The Catholic University of America, Washington, D.C. 18.
- SNOJ, Alojzij Slavko, 2000: Zgradba pridig Janeza Svetokriškega – homiletični vidik. Jože Pogačnik, Jože Faganel (ur.): *Zbornik o Janezu Svetokriškem: Prispevki s simpozija v Vipavskem Križu 22.–24. aprila 1999*. Ljubljana: Založba SAZU, ZRC SAZU (Dela 49/6). 335–354.
- STOTT, John, 2005: A Definition of Biblical Preaching. Haddon Robinson, Craig Brian Larson (ur.): *Art & Craft of Biblical Preaching: A Comprehensive Resource for Today's Communicators*. Grand Rapids, MI: Zondervan. 24–29.
- SVETOKRIŠKI, Janez, 1998: *Sacrum promptuarium*. Uredili Jože Pogačnik idr. Faksimile. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti (Dela 49/I, 49/II, 49/III, 49/IV, 49/V).
- ZUPET, Janez, 2016: *Pot, resnica in življenje: Nedeljski in prazniški nagovori*. Ljubljana: Družina.